

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, BOGA KÁROLY, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lycenm-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DÉZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnak czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

A félelemről.

V.

A félelem paedagogiai szempontból.

A nevelésnek, ha czélt akar érni, különösen számolnia kell alanya testi s lelki tulajdonaival: tudnia szükséges nemcsak azt: mivé kell nevelnie, hanem azt is: mit kell?

Az eddigiekben láttuk, hogy a félelem velünk született, a mennyiben tehetsége mindenkinek van reá; láttuk nyilvánulásait, hatásait, okait. Csigáznunk, fejleszténünk könnyű, mert számtalan mód áll rendelkezésünkre; de előlünk minden csiráját végképen lehetetlen: mivel a nevelés sem tehetségeket nem adhat; sem el nem törölhet. Gyermekek, ki meg ne ijedjen, ifju ki ne féljen s férfi, ki legalább ne aggódjék: nincs a földszinén s nem is lehet csak akkor, midőn lelkünk isteni tökélyre emelkedve a jövőt előrelátá, akarata szerint intézhetné s teljesen megnyugodnék rajta; csak akkor, midőn a ránk történő behatások mindenike csak kellemes érzelmek szülője lenne. — Ezt elérjük-e, nem tudom, de azt igen, hogy a félelem paedagogiailag becses bir. — Igaz ugyan, hogy nyilvánulásai s hatásai sokszor megtámadják a testet, gátolják, megzavarják ennek működését és betegeskedést, senyvedést, fájdalmat, kinokat okoznak; nem tagadható az sem, hogy gyakran hasonlóak előidézői a lélekben is: de ezek mellett a jónak, szépnek, igaznak és hasznosnak rugóiként is szepelnek. Altalános törvény, hogy akció reakciót szül, hogy a kellemetlen okozat az ok eltávolítására, megsemmisítésére ösztönöz, még pedig annál ellenálhatatlanabban, minél kellemetlenebb volt az érintés. A nevelésnek nem elég csupán kellemes érzelmeket ébreszteni s ápolgatni: mert ekkor idealistákat teremt, kik sohase fogják megismerni azt a földet, melyen élniök kell; kik az élet, a világ által okozott legelső kellemetlen hatás után pokolnak tartják e földi létet, ördögnek embertársukat Ok nincsenek az élet küzdelmeire meg edzve s napjaik csak szűrő töviset ismertetnek meg velök, nem egyszersmind a világ rózsáit is. . . . A kellemes érzelmek egy magukban nem elegendők a neveléshez. Mutassatok embert, nem a művelt társadalomból, nem nevelő intézeteitekből, hanem a természet kebeléről, ki életében rosszat nem ért, kire károsan mi sem hatott. Már maga a természet érezteti mindenikünk-

kel nyomorát, sötét képeit. Lehet valaki agyában ama boldog jövő, mikor az ember csak jóban s jót él: de mi a mának vagyunk gyermekei, a mának, mikor kinek-kinek kijut a maga baja. — Allítsátok elem azt a gyermeket, ki önmagára vagy másra nézve rosszat ne tett volna soha, ki kötelességét mindig híven betöltés az engedelmességgel soha fel nem mondott. — Rousseau szerint, igaz, minden s így a gyermek is csak jó; de mit ér ez nekünk, gyakorlati nevelőknek; hiszen csak irva van, az életben nincs meg. A társadalom, a nevelés hibás-e, avagy az ember eredeti természete, nem tárgyam kutatni; előttem a száraz tény, hogy bizony a gyermek nem csupa jószág. Ez elől Rousseau sem térhetett ki: ő azonban úgy vél segíteni a bajon, hogy a gyermeket az élettől, elzárva neveli. . . . Úszni a vízben, élni az életben tanulunk! Mi nem az öserdőknek, nem a pusztáknak, hanem társadalomnak nevelünk, onnan hát a gyermeket kitalasztani sem jog, sem józan ész szerint nem lehet. Magát a mátv véve tehát úgy, a mint van: belátva, hogy a gyermek nemcsak jó, hanem rossz, ha a természet ujjmutatására nem ügyelünk is — lehetetlen el nem ismernünk, hogy a rossztól kellemetlen érzelmek által elidegeníteni kötelessége a nevelésnek, mely ma nemcsak pozitív, hanem negatív úton is történik mellőzhetően. A félelem ezen irányu hatása az, mely kiválólag megérdemli figyelmünket. — Ez érzelem alacsonyabb foka azonban már becses azért is, mert a tespedő testet, lelket munkára hajtja, ingerli s így számtalan jót eredményez. Mozgásba hoz, működésre kész és ez mindig többre, nagyobbra vezet, mint a tétlenség. —

Lássunk néhány, a közvetlen tapasztalatból merített példát:

Valaki undorodik egyik ételtől. Ha ez undor nem kényeskedés, bizonyára életműködésünk örül állott elő. Kisérvük figyelemmel az ily eseteket s belátjuk, hogy az undorodónak az illető étel szaga, ize, vagy emésztetőségi foka ártalmas s így csak hasznára van ez érzelem, mely őt elidegeníti.

A gyermek borzad a kegyetlenségnek még hallásától is. E borzadály nélkül sokkal több Nerot mutatna fel a történelem.

Péter irtozik a haláltól. Neki szép az élet. Bizonyosan nem szaporítja az önostorzők sem az öngyilkosok számát, hanem igyekszik megélni.

Pál retteg még a lehetőségétől is annak, hogy őt az iskolába valamiért megpirongassák. Bárcsak minden

tanuló rettegne s akkor nem koptatná haszontalanul anyyi az iskola küszöbét.

Az anya aggódik gyermekeért. Vajjon megjelen-e az a gondoskodás, az az óvás, ápolás, vajjon léteznék-e édes anyai szeretet: ha az aggodalom csirástul kipszultna?

Nagy tűz volt községünkben. Jaj, de megvoltunk ijedve! — És nem tudom, ez az ijedtség nem sarkal-e nagyobb ovatosságra, nehogy annak a rettenes állapotnak eredete ismétlődjék? Ki-ki tapasztalhatja önmagán.

Félek a társadalmi s ethikai törvény büntető kezétől. Bizony-bizony legtöbbször ez tartóztat vissza vétkes cselekedetektől.

Féltékeny vagyok nevem tisztaságára. A kiben ez nincs: abból becsületes ember nem lehet soha.

És azután vegyük mindehhez a test és lélek azon állapotát, melyben ez egyes eseteknél van. Mennyi erőt, élénkséget, kitartást, mennyi föltalálást, leleményességet fejt ki ekkor az Én, mintegy felülmulva önmagát. —

Gondoljuk el, hogy e példákban levő indító-okok mindenike helyett lehet egy-egy eszme: s csakugyan el kell fogadnunk azon állítást, hogy a félelem ethikailag s paedagogiailag becsesel bír. Gondoljuk el mindama szép, jó, igaz és hasznos hosszú sorát, mely a félelem által létrejöttében segítve van. A kész mű remekségének utolsó vonását az író aggodalma, féltékenysége adja meg, mert ez készíti annak gondosabb átvizsgálására; az élet nagyszerű küzdelmeivel szembe szállani a haláltól való félelem indít, de a hazáért halni a honfiai aggodalom és a félelemmel annyira rokon remény képvisit. A mint ma a világ áll, a milyenek ma az emberek: félelem nélkül az állam rendje békéje épen úgy nem léteznék, mint az iskola nevelő-oktató hatása sem. Nem mondom, a tiszta ethika tanaival, elveivel, melyek azt vallják, hogy a jót csak magáért cselekedjük, merően ellenkezik a félelem, mely indokul áll gyakran a jó véghezvitelére nézve: de az is igaz, hogy nem azon kort éljük most, melyben az emberiség ez ethikai magaslaton állana. A nevelés céljául lehet eszményt, magasztos eszmét kitűznünk, sőt kell is: de útunkban, eszközeink között nem mellőzhetjük az emberi természet egyetlen tulajdonságát sem. — Előszámlálhatjuk-e mennyi nagy és nemes tette volt és képes ma is az isten-félelme. Pedig ez is félelem, mint a többi, csak hogy a szeretet érzelmével párosult ez hatja teljeseen át. —

A régiak azt tartották: arany középút. És igazuk van. Mondjatok lelki tehetséget, nevezeték emberi dolgot, mely tulságig feszítve avagy meg sem bolygatva: káros hatást nem szülne. Így vagyunk a félelemmel is. Sem elhanyagolása, sem tulságizása jóra nem vezet sem testi, sem szellemi, sem ethikai szempontból. De mert megvan, számolnunk kell vele s ha jól vezetjük: általa jó eredményre jutunk. Épen ebben áll a nevelés fontossága s ebben rejlik titka. A természet legjobb adománya megromolhat, de a legrosszabb megjavulhat a nevelés kezei között anélkül, hogy elpusztulna. —

Mai családi s iskolai nevelésünkben nagyon sok tévedés, nagyon sok ferde nézet uralkodik és számtalan rossz szokás kormányoz.

(Folyt. köv.)

Ujfalussy.

A földrajz alapfogalmai.

Némelyek még ma is ott kezdik a földrajz tanítását, a hol mások végzik: a világ fogalmának meghatározásánál.

Főlöszleges érvelnünk ezen eljárás ellen.

Minden tantárgynál s legkivált a földrajznál, maga a gyermeki értelem foka — minden tanítási eljárásnak a legfőbb útmutatója — megmondja világosan, hogy hol kell kezdeni a tanítást: a földrajzban . . . a szülőföldnél; s nemcsak azért, mert ezen kiválóan gyakorlati érdekű tantárgynak első és legelső sorban azon hely iránt kell a növendékeket tájékozni, a hol életüket lelik, — hanem e mellett még azért is, hogy a szülőföld szemlélhető körében megszerkeszsze a földrajznak (hogy úgy mondjuk) . . . a nyelvezetét.

Álláspont, láthatár, lóttér, tetőpont, lábpont, világtájak, telek, helység, község, falu, város, alaprajz, térkép, sík, lapály, róna, pusztta, sivatag, karaván-élet, halom, domb, hegy, erdő, hegyláncz, hegyecsoport, tető, hegyláb, átjáró, hegyoldal, völgy, völgyoszoró, barlang, talaj, vidék, forrás, ér, patak, folyó, folyam, vizesés, a folyó feje, medre, partja, torkolata, mocsár, tó, tenger, sziget, szigetképződés, öböl, tengerszoros, csatorna, hajózás, utak, közlekedés, égaj, levegő, idő, szél, vihar, szárazság, évszak, ég, csillag, vulkán, kráter, kis és nagy község, rendezett tanácsu és szab. kir. város, önkormányzat, közigazgatás, törvényhatóság, székhely, főváros, kormányzó, kormányforma, népfaj, lakosság, nemzetiség, foglalkozás, földművelés, kézmű- és gyáripár, bányászat, kereskedelem, stb., stb.: ezek teszik a földrajz sajátját „nyelvezetét”; s e „nyelvezet” nélkül lehetőséges-e még csak képzelni is a földrajz tanítását, tanulását?

A dolog jelentősége az, hogy a földrajz ezen u. n. *alapfogalmai*t mindjárt a tanítás kezdő fokán, a szülőföld körében kell az itt szemlélhető képzetekből *összerakni*, elvonni.

Az egész földrajz voltaképen nem egyéb, mint ezen alapfogalmak képzeteinek összesége; s ha a szülőföld határán minden halmot, patakot, síkot, tócsát, szigetet, kicsit-nagyot egyaránt jól megismertettünk, s ha ezekből megalkottuk a megfelelő fogalmakat: egyszerűen csak útalunk kell arra, hogy ezek az emelkedések, síkok, vizek, szigetek és üregek a Föld különböző részein más és más alakulatokban, mindenütt változatokban fordulnak elő, — s ezzel, daczára, hogy még csak a szülőföld kis körében vagyunk, nagyjában már az egész Földről adtunk képet, mert — Humboldt mondja s el kell hinnünk, hogy — „a természet a Földnek minden kis zege-zugában visszatükrözötteti magát, teljes egészében.”

Csakugyan: a szülőföld dombjai kicsiben a Himalaját, pusztái a Szaharát, rétjei a Selvákat, tócsái az óceánokat, malomgátjai a nagy kataraktákat, üregei a nagy barlangokat, s a bányákat, szelei a Számumt, patakja az Amazont, nyári melege az Egyenlítő forró klimáját, hava s téli hidege Észak zordságát mutatja, stb. — a vándor cigányok kész négerék, s a község önkormányzata kicsiben maga a republika — s így tovább: a szülőföld apró földrajzi képzetet mind megannyi képek, a mik a Földnek összes földrajzi viszonyait, módosulva, hiven mutatják; a kép lényege ugyanaz marad mindenütt, csupán vonásainak elhelyezése s a keret változik.

A legismeretlenebb dolgot is ismeretessé lehet tenni a már ismert (rokon) dolgokhoz való hasonlítás által. Ezért mondják, hogy minden tudás az összehasonlításon (analízis, szintézis) alapszik.

Különösen igaz ez a földrajzban. A legnagyobb geografusok is valójában a Földnek csak azon részét ismerik, a melyen életük nagyobb részét leélték, a melyet lábbal bejártak s szemmel láttak és megfigyeltek; többi ismereteik, bármennyire mélyek s széleskörűek legyenek is különben, csak a már ismertekkel való egybevetés folytán keletkezhetnek s erősödhetnek meg, — mert lehetetlen embert még csak képzelni is, a ki az egész Földről való ismereteit közvetlen szemlélet útján szerezte légyen.

Úgy van tehát, hogy a távoliakat csak akkor ismerhetjük meg, ha a velök rokon közellevőket már ismerve: azok ezekkel összehasonlítottatnak (közvetett szemlélet). Ne feledjük ezt!

Bármennyire okos és értelmes is valaki: ha a földrajzi képzeteket, fogalmakat (a mint mondtuk: a földrajz *nyelvezetél*) előzetesen jól nem ismeri, a világgért sem fogja megérteni a legfestőbb földr. leírásokat sem; mert a ki nem tud arabosúl, nem is érthet arabosúl.

N-et nem ismerem, de ismerem X-et; ha azonban valaki (szóval vagy írásban) azt mondja, hogy *N* olyan, mint *X*, csupán ebben meg ebben különbözik tőle: akkor *X* által ismeretes leend a különben nem ismert *N* is. A földrajz esetében *X* a szülőföld, *N* pedig a Föld többi része; ha ismerem a szülőföldet, *de pont-ról-pontra*: összehasonlítás, egybevetés által meg fogom ismerni a Föld többi részét is, — csak legyen, a ki előttem azt az összehasonlítást megtegye.

Még csak egyet kell különösen hangsúlyoznunk: azt, hogy feltétlenül jól kell ismernünk az összehasonlítás részeit is, vagyis azon szempontokat, a mikből az összehasonlítás történik. Ezeket a részeket, szempontokat pedig a földrajzban az u. n. *alappfogalmak* képezik: *N* vidék hasonlít *X* vidékhez vagy különbözik tőle a *felszin* (sík, fennföld, hegység, szoros, stb.) a *vizek* (folyó, csatorna, tó, mocsár, stb.), az *égalj* (forró, mérsékelt, zord, száraz, nedves), a *lakók foglalkozása* (földművelés, ipar, kereskedés, bányászat) stb. szempontjából. No, ezeket a szempontokat (alappfogalmakat) mindjárt az első lépésnél, a szülőföldnél kell megalkotni, mert különben második lépés lehetetlen.

Ismételjük: az alappfogalmakat mindjárt kezdetben, a szülőföldnél kell megalkotni! . . . A fogalomalkítás pedig úgy történik, hogy a rokon képzetek egybevetetvén, összehasonlítottatván: lényeges (közös) jegyeik elvonatnak s mindenik rokon képzetet magába foglaló fogalom má összegeztetnek; s e lelki processusban analízis és szintézis egyaránt történik, először analízis: a mikor az egyes képzeteket felbontjuk, hogy lényeges jegyeiket különvált jegyeiktől elválaszthassuk, aztán nyomban szintézis: a mikor az analízis útján kiválasztott lényeges jegyeket egy fogalom má összegezzük. Ezen logikai általános esetet ráalkalmazva a földrajzi alappfogalmak alakításának egyes eseteire: ezeknél is úgy foly le a processus, hogy péld. a *domb* fogalmának alakításánál előbb jegyeikre bontjuk a szülőföldön látható dombok képzeteit (a jegyek: ez a domb „kisebb“, amaz „nagyobb“ emelkedésű, ez „rövidebb“, amaz „hosszabb“ átmérőjű, ezek itt „homokosak“, amazok inkább „agyagtalajuk“, ez

„puszta“, amaz „ligetes“, stb.) s e jegyekből kiválasztjuk a *közöset* (lényegeseket), azokat, a melyek mindenik dombnál megvannak („sík területen“, „alacsony domborulat“) s összefoglaljuk őket a *domb* fogalmává („a domb olyan emelkedés, a mely sík területen alacsony domborulatot képez“). A domb fogalmát aztán könnyűszerrel lehet *kiszélesíteni*, *fokozni* a hegy (a mely „már nagyobb“ emelkedés) fogalmává, — s hogy a hegylánczolat fogalma is előálljon, a hegy fogalmába csupán a „sorakozás“ jegyét kell beletenni. — Így történik ez a földrajz többi fogalmaival is.

A Kalotaszeg hegyes vidékén élő növendék így az itteni domb-képzetektől megalkotván a domb fogalmát: mikor a tanítás felső fokán hazánk Duna-Dráva közti vidékét tanulja, könnyűszerrel fogja megérteni a jellemzést, hogy az a vidék dombos, a melyen gyümölcsfás ligetek és lombos erdők dúsan termő szántóföldekkel váltakoznak; mert a dombnak itthon alkotott fogalmát felbontja „szülőföldi“ képzeteire (maga elé képzeli az itthon látott dombokat: „puszta“, „kaszálónak“ vagy „szántóföldnek“ használt, „ligetes“, „lombos fákkal benőtt“, stb.), s e képzetek (dombok) közül a gyümölcsfás ligeteket, lombos erdőkkel borítottakat s szántóföldül használtakat odaképzeli a Duna-Dráva közti vidékre; — míg ha a szülőföldnél a jól bejárt s megfigyelt (!) domb-képzetektől a domb fogalma pontosan meg nem alkottatott: akkor a felső fokon nem lesz, a mit a növendék a saját lelkében felbontson, s felbontván, az újjal összehasonlítottan, — eo ipso: lehetetlen lesz az újnak megértése.

A földrajzi oktatás tehát, mindjárt kezdetben, a szülőföld ismertetésénél, folytonosan szemléltetve: összerakja, *szinthetizálja* az egyes (rokon) képzeteket olyan fogalmakká, a miket majd a felső fokon, a növendék szemlélődési körén kívül eső földrajzi viszonyok egyes eseteinél vissza bontat, *analizáltat*.

Itt van helyén hangsúlyoznunk az *orientálás* fellette lényeges, nagyon lényeges szerepét is. Nem kell ám kicsinyleni ezt a dolgot: pedig a való azt mutatja, hogy — kicsinylik! . . . Észak, kelet, dél, nyugat, — igen sokan azt hiszik, hogy ezek annyira községség s magától jövő dolgok, hogy tökéletesen és teljesen elég, ha azokat egyszer úgy szóval megtanítottuk s a szabadban talán meg is mutattuk; pedig, keményen mondom . . . bizony: *ennyi nem elég!* Gyakoroltatni kell ezeket is épúgy, mint a számtanban a „sokszorozó táblát“; és nem úgy kell gyakoroltatni, hogy a kérdést: hol van kelet? nyugat? dél? észak? minden órán feltegyük, mert hiszen e kérdésre minden jóra való kis gyermek tud felelni, még álmában is: „kelet, a hol a Nap feljön; dél a hátam megett; észak meg előttem; ott, a hol a Nap lenyugszik, nyugat“, — hanem *úgy* kell gyakoroltatni, és pedig lépten-nyomon, minden órán, hogy ez a folyó, hegy, város, stb. tőlünk *merrefelé*, s az egyik város a másiktól, az egyik hegy a másiktól megint *merrefelé* fekszik, stb., stb? És ezt minden órán és minden esetben! . . . Mert csak így tanítunk *hasznos* és *maradandó* földrajzot. Tudni, hogy az ország fővárosa Budapest, s Kassa Hernád mellett fekszik, Zágráb meg Horvátországban van, Selmező bánya város, s a Tisza Máramarosban ered, a Duna Orsovánál megy ki, a Mátra meg Hevesmegyében van, stb. stb.: tudásnak ugyan tudás, de maradandó és hasznos tudássá csak az által lesz, ha megtanítjuk s *begya-*

koroltatjuk, hogy mindazok tőlünk és egymástól merrefelé vannak. Ez szent igaz! . . . Hogy azonban ez a földrajztanítás felső fokán, de még az alsó fokon is, a megye tárgyalásánál, alkalmazható legyen: kell, hogy *mindjárt kezdetben úgy* belegyakoroltassék a növendék az-orientálásba, hogy még álmában is, ne megmondani, mert ez egymagában nem sokat ér, hanem *megmutatni* tudja, hogy hol van kelet? nyugat? dél? észak? az iskolától a szülői ház? ettől a piac? a piactól a templom? ettől a dombtól az a rét? stb. Mikor az égtájakat tanítja: vegyen az egyik kezébe a tanító egy kalapot, a másikba egy krétát, — s ezeknek egymás iránti helyzetét változtatva, kérdezze: merre van a kréta a kalaptól? hát a kalap a krétától? hát most? hát most? . . . Az asztal a padtól? ez az ablaktól? a kút az iskolától? a kert tőlünk? a kapu a kerttől? stb. . . . Ne tessék kicsinyleni ezt a dolgot! Ha a *kellő* időben, mindjárt a földrajz tanítás kezdetén — elmúlasztatik e *kellő* begyakorlás: a felső fokon, ha kérdezzük, hogy ez a város, ez a hegy, ez a folyó tőlünk merre van, a növendék csak „vállogatni“ fog az égtájak között mignem aztán talán kitalálja, de csak — kitalálja . . . Ha X faluba akarok menni, nem az a fő, hogy tudjam, hol fekszik X falu, hanem az, hogy tőlem merre: északra? nyugatra? délre? keletre? — mert csak *így* indulhatnak X faluba.

A földrajzi alapfogalmak itt vázolt kiváló fontosságát maga a miniszter. tanterv is elismeri; elég időt adván a megszerkesztésükre, az iskolai hat évnek csaknem első felét egészen; de természetesen mértéket kell tartani és nem szabad túllőni a célon. Tudni kell, hogy itt csak *alapfogalmakról* van szó, és nem arról hogy a kis halombuczkákból azonnal gletszeres és morénás hegyrendszereket, a kis tócsákból mindjárt északamerikai tavakat, a falusbiróból királyt s császárt, a községi képviselő-testületből pedig rögtön parlamentet csináljunk: — *itt* mindezeknek csak miniatűr-előképeit kell az *alapfogalmakban* megadni, hogy a mikor majd *alkalomadtán* előfordulnak, legyen, a mihez való *hasonlítás* által megtaníthatassanak. Mire való mindjárt a község ismertetésénél az „előjáróság“ fogalmából az ország egész közigazgatásának s törvénykezési rendszerének csaknem összes fogalmait „kinövesztetni“: adófelügyelő, szab. kir. város, tábla, miniszter, kuria, közigazg. bizottság, alispán, tanfelügyelő, király?!. . . Mert egy „pályakoszoruzott“ (!) u. n. „környékismében“ bizony olvastam eféleket! — Hiszen *így* aztán inkább ne is „alapfogalmazzunk“!

Boga Károly.

T Á R C A

BCU Cluj Central University Library Cluj

Széchenyi István az 1825-ki országgyűlésen.

Folytatás.

A többi megjegyzése az országgyűlésre vonatkozik. Azt mondja, hogy 18 hónap óta minden magyarországi dolgról tájékozva van. Mire Széchenyi azt jegyzi meg naplójában: „Tehát Metternich azon alaptól indul ki, hogy mindent tud.“

E beszélgetésnek az lett eredménye, hogy Széchenyi Metternich felszólítására komoly megfontolással 1825 nov. 18-án hozzá egy levelet intézett, mely levél különösen élénk világot vet Széchenyi politikai meggyőződésére. Ugy látszik e levélből, valamint Széchenyinek Metternichkel való érintkezéséből, hogy nemcsak Metternichnek villant meg a fejében, hogy Széchenyit megnyerje; hanem Széchenyinek is, hogy Metternichet felhasználja Magyarország kifejtésében eszközül.

A levél főbb részei ezek: (l. B. Sz. VIII. 166—169.)

Széchenyi Metternich engedélyével, sőt fölhívására írja e levelet.

Legfőbb bajnak a kormány és nemzet közötti bizalmatlanságot tartja.

Azt tartja, hogy némely dolgot Metternich nem láthat magas állásáról oly jól, mint ő, ki azokat folyton szemmel kísérelheti.

Rátér hát a folyó országgyűlésre. Ugy látja, hogy ámbár a Metternich ismeretei nagyon széles körűek a magyar alkotmányra nézve „nem látszott egészen jól informálva s némely tárgyról egyenesen téves nézetben van.“

Nem látja hát helytelennek elmondani némely dolgokat, miket Metternich nem figyelhete meg s miket mások neki kimondani nem wernek vagy nem akarnak.

A legfőbb baj oka a bizalmatlanság. De bizalmatlanság ritkán szokott ok nélkül keletkezni, „és miként lehetséges, — ha csak az ember természetét és belátását teljesen megváltoztatni vagy megtagadni nem akarjuk, — hogy ott bizalom uralkodjék, hol az ígéretek ritkán tartják meg, hol a törvényt mindig a királynak előnyére és a népnek hátrányára magyarázzák és a hol most, — ha minden kerülés nélkül ki akarjuk mondani — minden oda látszik mutatni, hogy eljutottunk azon ponthoz, mintha az egész alkotmány halomra döntetnék.“

„Mindezt számos példával bebizonyíthatnám isten és Herczegséged előtt“ — így szól.

Azonban csak párt említ meg.

Ilyen pl. az, hogy ő felsége atyai beszéddel megnyitja az országgyűlést s felszólítja a rendeket, hogy alkotmányuk megszüldítésán tanácskozzanak s teszik is ezt 4 heten át s felterjesztik a nunciumot. (E tárgyban beszélt Széchenyi 1-ször nov. 12-én 1825 s pártolta a KK. RK. nézetét.) Egy pár hét múlva (nov. 9) válasz jön rá, „a melyet alig lehet másként értelmezni, minthogy tartalmában egy egészen korlátlan monarchia elve található fel.“

Meglehet, hogy az absolutismus elve nem akart benne lenni, de ott van. A rendek nem vehették másként s megnyugtatóst követeltek. (Meg is történt a nádor közbenjárására nov. 28-án.) „Megkivánhatjuk-e valakitől, hogy tanácskozzék háza belső berendezésének, benő kényelmének javításáról, ki azon félelemben él, hogy háza minden pillanatban összedőlhet.“

Meg van győződve, hogy Metternich fenn akarja tartani a magyar alkotmányt.

De akkor kár a magyar rendeket alaptalan félelmükről teljesen föl nem világosítani és megnyugtanni, mi ő felsége

jogainak sértése nélkül is könnyen megtörténhetnek. Ő legalább úgy látja.

Ezt úgy lehetne elérni, ha ő felsége legközelebbi resolutionjában (válasz) oly alkotmányos érzelműnek mutatná magát, a mint erre megesküdött a koronázáskor, s meg kellene engednie az országgyűlés rendes megtartását, mi az alkotmány egyik fő elve. „Herczezséged látni fogja, hogy földieim bármily kedvezőtlen színben mutatták is magokat, igazságos fejedelemhez méltók és ennek bizalmát megérdemlik.“

Reméli, hogy ez irat nem fogja sérteni a Herczezséget „mert azt ki maga igazságos, az igazság sohasem sérti meg.“ (B. Sz. VIII. 166—169).

A második beszélgetés erre történt: 1825. decz. 8-án.

E második beszélgetésből, valamint az elsőből is kitűnik egy fontos dolog. Ez az: hogy Metternich teljesen biztos meggyőződést táplált, hogy Széchenyi tehetségei, fellépte mily fontos ellenhatást fognak gyakorolni a központosító törekvések s a Conservatív politika ellen. Ezt Metternich most ép úgy belátta Széchenyiné, mint utóbb Kossuthnál s mindkettőn megpróbálta azt, hogy vajjon nem lehetne-e megnyerni. Azonban nem sikerült egyiknél sem. Másfelől pedig világosan látta, hogy Széchenyi nem tartozik tisztán az országgyűlés nemzeti ellenzéki tagjai közé s a király iránt való rajongó tiszteletét látva, azt hitte, hogy még meglehetne nyerni. Széchenyi azonban határozottan az alkotmány s a király esküjének kötelező volta mellett nyilatkozott.

Ismerjük elveit: „Becsület, hűség, engedelmisség a császár iránt.

Forró ragaszkodás az alkotmányhoz.

Szigoru megtartása a törvénynek. „(XXIII. 78. B. Sz.) Ilyen volt minden Széchenyinek politikai meggyőződése. Eszrevette Metternich azt is, hogy Széchenyi mintegy a középén áll a kétféle vélemény közt. Ezért ijesztgeti avval, hogy mind a két félnél el fogja rontani a dolgát. Ez volt ama „két“ szék közti pad alatt maradás“ a mit Kemény Zs. oly helyesen fejezett ki.

És hogy Széchenyinek világosan lássuk a helyzetét és felfogását az 1825-ki országgyűlésen, azt így kell megérteni.

1825-ben a magyar országgyűlés ellenzéké conservativebbnek tűnt fel mint a bécsi kormány. És pedig azért:

mert a kormány a haladás zászlóját látszék elővinni, midőn követelte az általános adózást.

Ugy tűnt fel, mintha a magyar nemesség évszázados igazságtalanságát akarta volna orvosolni a néppel szemben. Másfelől pedig a királyi előadások az 1791-ki reform-munkálatok fölvételeit kívánták s viszont a magányosok pénzvisszonyainak rendezését, tekintettel a papirpénz kétszeres bukására. (Horváth. 25 év I. 144.) Evvel szemben pedig az országgyűlés preferentialis sérelmekről kezdett tanácskozni s úgy tűnt fel, mintha nem akarná a reformot, mintha a régi alkotmányra való teljes visszatérésben a haladásnak gátat akarna vetni.

Röviden: a kormány a haladó, az országgyűlés a maradópártnak tűnt fel. Természetes az egész csak fictio. S hogy mennyire határoznaik mindent csak a viszonyok, itt is bebizonyult. Mert szabadelvűnek, ellenzékinek lenni most annyit tett, mint szilárdan megmaradni alkotmányunk legősibb, legeredetibb intézményei mellett s minden változtatni törekvés kormánypártiság. Mig viszont az osztrák conservatív kormány a haladó pártnak tűnt fel.

Ez így volt 1825-ben. Mig másfelől mikor aztán 1832—6 ik országgyűlésen már a nemzet maga, az alkotmány lehető biztosítása után, a reformok terére lépett, akkor meg

a kormány kezdte el conservatív intézményeinket pártolni, úgyhogy régi intézményeink s tehát alkotmányunk leghűbb védőjének a kormány és pártja tűnt fel.

Ebből aztán megérthető Széchenyi helyzete és szerepe az országgyűlésen.

Ő a mint láttuk, egyszerre akart híven alkotmányos és teljesen királypárti lenni. A két dolog pedig összeegyeztetetlen volt. De a mennyiben neki az u. n. sérelmi politika hívei a haladás gátlóinak, rövid-látó szónokoknak tűntek fel, ő inkább volt a kormány mellett, mely a haladást látszék sürgetni. Mert gyakorlati, számító hajlamánál fogva valami konkrét eredményt ohajtott. Innen van, hogy ő a pártok felett látszik állani. Így a kormány szemében felette szabadelvűnek, a szabadelvű ellenzék szemében pedig felette kormánypártinak látszék, holott voltaképen egyik sem volt. A legnevezetesebb reform ez országgyűlésen tőle ered s pedig nagyon szerencsésen oly irányban, mely az ellenzék szemében is a régi alkotmányon nem tűnt fel kormánypárti újításnak s a kormány szemében sem tűnhetett fel teljesen ellenszenvesnek s így bele nem egyezni nem lehetett.

Így értendő meg Széchenyi helyzete az 1825-ki országgyűlésen s így második levele is Metternich herczeghez, melyet 1825 decz. 11-én hozzá intézett a 2-dik találkozás után. E levelét maga lefordította és megküldte Br. Wesselényi Miklósnak, ki érte Széchenyit mindig elítélte. E levélben pedig Széchenyi ismétli az elsőben mondottakat, új vallomást tett meggyőződéséről s ismét tanúságot tett arról, hogy nem a pártok, hanem a haladás szerint fog fel minden intézkedést s a többek közt ezt mondja: Herczezséged jó véleménynyel van felőlem, melyet hála Isten, meg is érdelek. Egész függetlennek érzem magam (bocsánat, hogy ezt annyiszor fölemlitem, — de tartok valamit reá — ez gyöngö oldalam) egy jellemes férfi bátorságával akárom tehát Herczezségeddel közölni pár nézetemet s ezáltal ugyszólva néhány kérdést intézni Herczezségedhez. Aztán közölednünk kell egymáshoz, vagy egészen elválunk, ezt előre látom.“ (Történeti lapok. 1874—75. I. 627.)

A következők az lett, hogy egyelőre legalább teljesen elváltak.

(Vége köv.)

Dr. Ferenczi Zoltán.

S Z E M L E.

Anglia.

A tulterhelés eredménye. Két testvér, kik a London-boardnak egyik iskolájában tanultak, egy hét alatt halt el. Az anya elbeszélése szerint az egyik folyton azt kiabálta, hogy „anyám, ne küldj az iskolába, mert nem tudom a tábláimat“; a másik ellenben: „csakugy most az egyszer veszitené el a díját“. Közlebebről ismét ehhez hasonló két esetről irtak a lapok. Aztán mondja valaki, hogy nincsen tulterhelés!

A londoni Schoolboard f. 1884. évre 9.487,450 frtot irányozott elő a költségvetésben, a mi 1.475,350 frttal haladja felül a mult évit. E nagy felemelés oka az, hogy ez évben nagyobb pontosságot remélnek az iskolába járásban; továbbá, mert építkezésre 25,000 fntot, az iskolába járás végrehajtására 8850 frtot, ipariskolákra 10,000 frtot akarnak fordítani.

Scotiában egy nő 8300' területet ajánlott fel egy nő-egyetem számára. Ugyancsak e nő, Elder asszony, 50 ezer fitot is ajándékozott egy tanári székre. Az épületre,

mely 200,000 forintba fog kerülni, már 50,000 forintot aláírtak.

Amerika.

Gyermekek temploma. Ne mondja senki, hogy Amerika nem vallásos, mert az még sehol sincsen, a mi Bostonban már 1832. óta fennáll, virágzik és táplálja a kis gyermekek lelkét. Ez a gyermekek temploma. Egy kis templomot már az említett évben szorosban oly czélből építettek, hogy abba a gyermekek járjanak. Vezetője egy elnök és egy lelkész, s ezenkívül van egy igazgató, a ki az aprólékos dolgokat igazítja, De ezeken kívül az iskolának van mindene, a mi csak szükséges. Van pénztára, játékhelye, vasárnapi iskolája, nappali és estvéli iskolája, mulatóhelye, könyvtára s mindezeknek külön hivatalnokai. — A templom czélja az, hogy az iskolás gyermekeket megmentse a tekeréstől, s attól, hogy ha a templomba mennek is, ne értsenek semmit, mert itt minden az őik felfogásához van szabva. A múlt évi jelentésből ezt olvassuk: „Mi azt az időt tartjuk szemünk előtt, a mely a gyermekek után következik s arra törekszünk, hogy jó tanácsunk és rokonszenvünkkel úgy hassunk a gyermekekre, hogy ez által legjobb indulataik felébredjenek, önállóságuk kifejlődjék, ugyanígy, hogy ez által a világban majd a maguk helyén megállhassanak; hogy tanulják élvezni, még ha épen szegények volnának is, azt, a mi szépet és festőt a város a maga művészetével, iparával és tudományával producál. Úgy hiszünk, hogy eddigi tapasztalatunk teljesen feljogosít arra, hogy a templomozást tovább folytassuk.“ Valóban megérdemelné, hogy minden egyház figyelmére méltatná a heti templomozás fontosságát. A mai időben, midőn a templomba járás úgy el van hanyagolva, nagyon üdvös dolog a gyermekekkel úgy kedveltetni meg, hogy ők magok is értsék Készséget nem szenved, hogy a gyermekek ragaszkodni fognak a templomhoz, hogy ha az olyan lesz, hogy ők is szeressék.

Indiában a nőnevelés gyenge lábon áll még, mert 99 millió 476,411 nőből csak 126,349 jár iskolába, vagyis az iskola-kötelezetteknek 0.84% -a, míg a férfiakból 16.28%. Ennek okául felhozták, hogy már gyermekkorukban férjhez monnek, s hogy nincs alap a nőnevelésre. *Bs.*

IRODALOM.

Földrajz.

A népiszkola IV. V. és VI-dik oszt. számára (három füzetben) a miniszteri tanterv alapján írta: Barna J. fővárosi tanító I. rész ára 20 kr. Budapest. 1881. ifj. Nagel Ottó kiadása.

Nem tudom helyeselni azon általános szokást, hogy a gyermekek számára írt tankönyvekben a szerzők az előszót a tanítókhoz intézik, benne utasítják, vagy ha mindjárt rövid ismertetést is akarnak a könyvet illetőleg adni; legtöbbször nem tudják a gyámkodó hangot elkerülni, s ha a gyermekek közül csak egy pár olvassa is el, eszközölhet visszatetszt.

E könyv előszava ellen ilyenemű kifogásom egészen elenyésznek, ha azt a mondatot kihagyta volna szerző, melyben megjegyzi, hogy: „van több vezérkönyv, melynek alapján a tanító igen szép eredménnyel taníthatja a helyrajzot.“ Itt inkább egy kis elfogultságot, s azt jegyeztem meg, hogy előszó és könyv néhol ellenkezésbe jörnek egymással.

„Nem tartozóm azok táborába, — mondja előszó, kiknek véleménye szerint egy kaptafára valamennyi község helyrajzát meglehetne írni, s így jelen munkám I. része a IV. oszt. tananyagának tárgyalásából indul ki.“ — Szóval részletes ismertetést, illetőleg egy községre vonatkozót nem akar írni, általánost, az az minden község-

re illőt nem lehet, s ennél fogva szerző azt egészen elhagyja. Így a mű hiányos.

I. fejezet. Á. — Magyarország, — a nagy alföld.

„Mi valamennyien Budapesten lakunk. Budapest a mi lakóhelyünk. Azoknak, kik itt születtek születésük helye.“ stb. Még egy pár szó a fővárosnak a Duna két oldalán való fekvéséről, aztán átér a alföld ismertetésére.

Hazánk hegy és vízrajz szempontból oly szerencsés fekvésű, hogy alig van helység, hogy természetes kiinduló pontul egyiket vagy másikat föl ne vehetnők, s ha van tárgy melyben lehető legtöbbször utalunk a gyermek képzeletére, úgy az a földrajz; így annál inkább kell ragaszkodnunk mindenhez, mi a képzeletet élénkíti, hűvé teszi. Ezt könnyebben vélem az által elérni, ha végig haladva a Dunán, majd a Tiszára térünk át, ha elmondjuk, hogy a folyók nagy síkon, az alföldön, folynak el, s szünte lehetetlennek hiszem, valamely nagy síkságot elképzeltetni a gyermekkel, s aztán reá a nagy folyókat.

Az első fejezet kilenczedik sora: „Több jel oda mutat, hogy e nagy síkságon réges régen nagy állóvíz, tenger terült el. A tenger hatalmas földrázkodások következtében eltűnt, medenczéje idővel kiszáradt.“ Nagy tévedésnek tartom és semminemű rendszerrel sem igazolható, hogy egy pár szót mondva szülővárossáról, — illetőleg hazája fővárossáról a gyermeknek, képzeletét beledobjuk az ősidők, még általunk is csak alig sejtett nagy chaoszába, — s még itt is eldobott hypothézisekkel törekedjünk nagyokat mondani. Mert geologusaink csak a vulcánikus területekre, s itt is kivételesen fogadják el a talaj gyors átalakulását, az alföld tengerének pedig nagy időközben, lassan történt lefolyását tartják elfogadhatóknak. — „Maradtak itt-ott posványok,“ mondja szerző. Tehát Magyarország posványai tengervízűek. — „Később különféle nemzetek is letelepedtek e medenczébe.“ — Hihetőleg miután a futóhomok és mocsárok le voltak telepedve. Végre rövid 6 soron át útaztatja a gyermeket három fővonalon a vaspályának, mint: az osztrák-állami, alföld-fiumei, magyar-állami vaspályán érintve 12 helységet.

II fejezet. A nagy magyar alföld Tiszán túli része.

Helyes menettel és a gyermekek felfogásához mért dolgokat sorol elő, csak a végén olvastatja le 24 helység névsorát a gyermekkel minden rang és rend nélkül; olvastatja mondom, mert szerző maga jegyzi meg, hogy: „a gyermek nem abból tanulja meg hazáját ismerni, ha a helységek névsorát bevágja.“ Igaz, de hát abból megtanulja-e, ha mindeniket, a közelében fekvő nevezetesebb viz, vagy hegy megemlézése nélkül leolvastatja.

A kis magyar síkság megtekintésére igen helyesen Budapestről indul a Dunán fölfelé hajózva. Azonban itt csakhamar az igen tüzetes tanulmány hibájába esik, p: e lapály szintén tengermedence. Ott találjuk e hegyekben ezek lejtőit és a völgyekben a réteges palakövet, mely csak réteges lerakódás által képződhetett.

„A hegyekben találjuk a sok mészkövet, mely között számos tengeri csiga héjára akadunk.“ stb. Ha már most nem akarunk csak szót tanítani, geologiai magyarázatokat is kell a kilenc-tíz éves gyermeknek tartanunk. Továbbá a kis magyar alföld hét részre való osztását s azok elnevezését is tanítja. Ez annyival kevésbé igazolható mert az országnak csak kis részére szorítkozik, míg az egész országnak körületekre való osztását nem csak nem említi, de annak tanítását kárhóthatja.

A negyedik fejezet a Kárpát hegységet ismerteti. Elősorolja a a Fátra, Tátra, s Mátra hegyeket, de az Erdős- és déli Kárpátokat, bánási és bihari-hegységet említés nélkül hagyja, holott megelőzőleg elmondta, hogy a Kárpátok félkört képeznek, akkor miért sorolja, — úgyszólván — csak egy negyed kör hegyeit elő? S az itt kihagyottakat a következő fejezetben, mint önállót tárgyalja: p. „Az erdélyi felföld délnyugati sarkánál jelentékeny hegyekre akadunk.“ stb. Ezután a hegység irányát követve, Trencsénen kezdve a közti fekvő helységeket sorolja elő, majd az erdélyi felföld nevezetesebb helyeit. Itt meglepő, hogy míg eddig a nevek elősorolására szorítkozott, csaknem kizárólag, kerülve szinte minden nevezetesség megemléztését, Segesvárról elmondja: „Itt esett el Petőfi Sándor nagy hazai költőnk.“

Ha szabad így nyilatkoznom, szinte merésznek tünik föl nekem, hogy míg a nemzet Petőfi mondaszerű eltűnésén, mint egy kegyeletes kérdésen csúng, szerző egy elemi tankönyv lapján oda dobja a nép közé a feleletet. E fejezet hiányos is, mert az erdélyi felföld nagyobb városai közt Gy.-Fehérvárt, s pláne Brassót szerző nem tartotta érdemesnek a megemlézésre. Az erdélyi felföld után minden átmenet, minden összekötő kapocs nélkül a Duna jobb oldali részét tárgyalja. E vidék több városának nevezetességeit is elősorolja szerző. Nem volna kifogásom ellene, ha kezdetől gyakorlatná, de eddig, alig kettő kivételével történetünk kimagasló alakjait említés nélkül hagyja. Kőszegnél elmondja, hogy Jurisics védte. — Itt a Mecsekéről is elmondja, hogy jó bortermelő hegy, de a Hegyalját, mint ilyet nem említi.

Az utolsó fejezet — „Magyarország folyóvizei“ — hiányos, és hibás, t. i. a Maros mellékfolyóit, s az Oltot nem említi. A Latorcza és Ung után a Bodrogról, mint külön folyóról szól A Tiszáról pedig ezt mondja: „az alföldön mint inkább lassítja folyását t. i. maga magának — miért is ősszel és tavasszal midőn a hegyi folyók. (Magyarszágnak vannak nem hegyi folyói is?) sok vizet öntenek beléje, gyakran megárad.“ Horvát és Tótországot továbbá nem mint társországokat említi, hanem: „mert lakói horvátok és szlavyonok, országunk e részét Horvát Szlavyon országnak nevezik.“ Végre „Magyarország kiegészítő részét képezik Fiume és Dalmátország.“

Magyarország kormánya, éghajlata, terményei, lakosai a gyermekek fölfogásához mért jó nyelvezet és rendszerrel van tárgyalva. Azt azonban soknak találok, hogy a 9 fő vasút vonalon kívül, még öt mellékvonalat vesz föl.

Európa országainak leírásáról csak elismeréssel szólhatok. A szűk keretbezkalkulálva, minden ország jól választott fővonásokkal van a gyermek képzelete elé rajzolva, s a Svájcznál pársorban elmondott buzdítás is előnyére válik a könnyed irálynak. Itt csak a fél magyar fél német, „rézszarvas“ elnevezés ellen van kifogásom.

A földrészek tanítása ismét nem ily szerencsés kivitelü. — Ázsiánál a bevezetés inkább történelmi, mint természetes pontokból kiinduló földrajzi. — A tananyag földolgozásában mindig más, meg más rend van követve. Pedig az emlékezésre igen alkalmas az összehasonlítás, különösen a természettani részeknél, a rendszeretlenséggel pedig nehezen vihető keresztül.

A hat és fél sorra terjedő csillagászati földrajz egy csomó rossz kifejezéssel, lézagosággal telt, összekapkodott valami. Ime egy pár mondat belőle: „Földünk fölött fel a végtelen magasságig levegő emelkedik, — ez nem igaz. — Földünk alatt — ez rossz fogalom — is levegő van. Szabadon lebeg, mint a nap, hold és csillagok. Nincs is nyugvásában, — minek ide az az is? hanem folytonosan kering a nap körül. Földünk szintén égítést; csillag a csillagok közt.“ E meghatározás nagyon felületes.

(Vége köv.)

S. A.

EGYESÜLETI ÉLET.

Elnöki megnyitó-beszéd.

(A kolozsmegyei tanító-egyesület bánffy-hunyadi körének f. évi február 23-iki gyűlésén tartotta Boga Károly.)

..... Engedjék meg, hogy a részemre juttatott első szóírási jog szerencsésénél fogva felhívassam becses figyelmeiket a népnevelői munkásság sikertelenségére.

Vetünk, de nem aratunk; azaz hogy aratunk, de nincs köszönet benne.

Körünk egyik érdemes tagja megéljenzett felolvasásában nem rég panaszolá, hogy egyik jobb tanítványa, a ki pedig az iskolából való eltávozásakor *zokogva-sírva* búcsuzott el tőle, alig egy év múlva már nem is köszönt neki.

Ez a példa, a mely az ezerekre menők között a szeli debbek közül való, sokkal többet jelent egy volt-tanítványnak volt-tanítója iránti tiszteletlenségénél, — jelenti azt a nagy úrt, azt a nagy távolságot, a mely az iskola és az iskolából kikerültek között, az iskola utáni évek számának szaporodtával, mindinkább áthidalhatatlanná növekszik.

A mi iskolánk növendéke, a ki nálunk a jóság, nemesség és igazság ékeinek vala reményekre jogosító . . . megszerzője: ott künn az élet iskolájában a miveletlenség drasztikus és trágár éketeleiségeinek válik . . . „betéblázott“ binokosává.

Hálára, szeretetre, szorgalomra takarékoságra, a más vagyonának s személyének tiszteletben tartására s Isten tiszteletére és imáadására neveljük, *nyílegszünk* nevelni növendékeinket, és ha csak pár év múlva nézzük is őket, még csak reájok sem ismerhetünk: mert a mi hálás volt-növendékünk már szülőivel is veszekszik; a szorgalmas volt tanítvány restté s dologtalanúvá válva, új vagyonnak szerzése helyett talán még a régit is elpazarolja; s az, a ki nálunk másnak még a palavesz-szójéhez sem nyult, most talán a tolvajok börtöne felé vívó úton halad; míg az a káromkodó istentelen, a ki Istent és em-

bart egyre gyaláz és szid, nálunk anyira szerette és félte Istent, hogy nevének pusztá említésére is áhitattal telt el.

Mekkora ellentét iskola és élet között!

Tehát az iskola, a mit közönségesen a műveltség templomának neveznek, csak addig volna a templom, a míg a beléje járók — gyermekek?! És megszünik templom lenni, mihelyt a gyermek „emberré“ nő?! . . . Tehát a mi nevelői munkásságunk csak az iskola szűk faláig terjedve nevelhet?! . . .

Nincs elszomorítóbb, mint a mikor valaki a saját legfáradósabb igyekezetének, a saját munkás kitartásának „eredményeitől“ kénytelen visszaborzadni, — éppen, mint mi, a kik búzáat vetve, búza helyett kitépni való burját aratunk!

A legtöbbször kertészekhez hasonlítottunk, a kik a művelésök alatti talajban igyekezetüknek egész odaadásával gondolják a nemes gyümölcsöket teremni hivatott csemetéket. Igen, de a mi „kertünk“ mellett közvetlen közelben ott van az a nagy *dudva-s-burján-erdővel* borított „parlag“, a melybe az életnek, e nagy rablónak tolvaj keze — nem titokban hanem mindnyájunk szemeláttára — áttüti a mi csemetéinket, ott olyan gyümölcsök termésére képesítve, a miktől a jó izlés . . . megundorodik.

..... A mit a mi iskolánk falai között teszünk, bármennyire érdemes is az a kitünő kalkulusra, az csak költségségünk, az érdemszerzés az élet iskolájában vár reánk! Legyünk hát az életiskolájának is — ne annyira tanítói, mint inkább — nevelői; és Krisztusnak kufárokat kiűző botjával kergessük ki onnan ott sikeresen működő „kollegáinkat“: a koresmát s a bűnök más alakatlan nagymesterét!

A papok segíteni fognak, — bizonyosan fognak segíteni, mert hiszen Krisztusnak kufárokat kiűző botja *legelső sorban* reájok szállott örökségképpen.

Gondolkozni és aztán tenni, hogy mindez hogyan és miféle eszközök segítségével lehetséges: *szintén az egyleti élet feladata!* . . .

A bánffy-hunyadi tanítói kör idei li-ik gyűlése.

Körünk, a kolozsmegyei tanítótestület bánffy-hunyadi köre, a jelen tanévi második rendes gyűlést Márkóban f. hó 23-án tartotta meg Boga Károly elnöklete alatt. Jelen voltak a rendes tagokon kívül: Balázs, Biró, Bitai és Vallier ev. ref. Jölkészek, Benedek János ev. ref. tanító és Kesze Józsefné, mint vendégek. E gyűlésről röviden a következőket közlöm:

Nyilvános-tanítást tartottak Bányai Lajos a földrajzból s Bányai Lajosné az irva-olvasásból. A referensek (Bács Gy. és Vattai Róza) jelentései alapján mindkét tanítás sikeresültnak nyilvánítottatt. Az éljenzéssel fogadott elnöki megnyitó elmondása s a jegyzőkönyv és az elnökséghez intézett iratok felolvasása után a gyűlésnek egy igen fontos tárgya került tanácskozás alá. Ez az *isk. tákp. ügye*. Előadta Czuczka János. A gyűlés a kérdéssel több mint három óra hosszat foglalkozott, de, dacára annak, hogy a vita még a délutáni órára is átnyult, a végmegállapodás nem jöhetett elnöki enunziáció alá, a menyiben az idő rövidsége és a tárgy fontossága, és érdekessége miatt is az előadó által ajánlott négy tétel közül csupán kettőn eshetett át a gyűlés. A tételek elsője: „a pazarlasi vágy elfojtható-e egészen csak a gyermeki korszak nevelésével, vagy a baj a társadalom ferdeségeiben jelentkezik? és az önmegtartóztatásra nevelésre általában az erkölcsi nevelés e foganatosabb, vagy e mellett az iskolai takarékpénztár?“ — különösen heves vitát idézett elő, mi egyszerű félreértésből származott. Ugyanis a körnek egy pár tagja a tételt igen körmönfontnak s a tárgytól messze eltérőnek vélte, miért is egy más, a tárgyhoz közelebb fekvő, kérdés formulázását sürgette. A nagy többség az nbán respektálva az előadó tisztelet, mely épen arra való, hogy a sokfelé ágazó nézeteket egy bizonyos központ felé terelje s ez által a tanácskozásoknak irányt adjon, belátta, hogy a pazarlasi vágy elfojtására czélzó s mellékesnek látszó kérdés igenis hozzátartozik a fő kérdéshez, s ezért a fennebbi tételt a maga erejétiségeiben elfogadta a tanácskozás alapjául, s annak első felére a következő határozatot hozta: A pazarlasi vágy csak az iskolában nem fojtható el egészen, mert a baj a társadalom ferdeségeiben létezik, — a második felére pedig, hogy t. i. a pazarlasi vágy elfojtására melyik foganatosabb: az erkölcsi nevelés-e, vagy e mellett az isk. tákp., az mondatott ki, hogy az erkölcsi nevelés általában hatásosabb. A kérdés ilyenévű döntéséhez egyik tagtárs megtagadta hozzájárulását.

Az előadó által ajánlott második kérdés így szól: „a gyermekek erkölcsében romlását idéző-e elő vagy ellenkezőleg javulását az iskolai takarékpénztár?“ Jellemző e kérdésné, s ezt mulhatatlanul ki kell

emelnem, hogy a míg a tanügyi bürokrácia s a nemzet-gazdák tagadják az isk. takp. erkölcsi rossz hatását, addig körünk tagjai, kik mindannyian a gyakorlat terén működnék, ez intézmény erkölcsrontó hatását nemcsak hangsúlyozták, hanem ezt a közvetlen tapasztalatokból szerzett szomorú adatokkal illusztrálták is. S ezért a határozat természetesen az intézmény ellen irányult, és így hangzik: Az iskolai takarékpénztárak útát nyitnak a tanulóknak a hazugságra, csalásra, lopásra s más bűnökre. E határozatra egyik tagtársunk, kihez egy tanuló „egy marék piezulát lopott szülőitől“ az isk. takp.-ba való elhelyezés végett, külön-véleményt jelentett be, valószínűleg azért, mert „az isk. takp. hiányában e tolvajlásra nem jöhetett volna rá soha.“ A következő kérdések (van-e szükség isk. takp.-ra, s ha van, hol állítható be? stb) a következő gyűlésre maradtak.

Még csak azt említem meg, hogy az egybegyűlt tagokra igen kedvező benyomást tett a Bányai kollega által szervezett „Polgári Dalegylet“ által előadott Hímnusz. s a tanulók által hangjegyről énekelt terczett. S végre itt is köszönetet kell mondanom Bányai kollegánknak s kedves nejének azon szives fogadtatásért, melyben gyűlésünket részesítették.

Szentgyörgyi Lajos.

VEGYESEK.

— **Meghívás.** A kolozsmegyei tanító testület központi körének folyó évi márczius 8-án Kolozsvárrt, az állami tanítónő-képző intézet helyiségében tartandó, ez évi első gyűlésére a központi kör tagjait, valamint a nevelésügy barátait egész tisztelettel meghívom. Tárgysorozat: 1. Dél előtt 8–9 óráig nyilvános tanítást tart a rom. kath. elemi leányiskola III.-IV-ik osztályában Schvarezel Ádél tanítónő. 2. 10 órakor: Elnöki megnyitó az állami tanítónő-képző intézet helyiségében. 3. A kiküldött bizottság jelentése a nyilvános tanításról. 4. Köri elnök és jegyző választás. 5. Felolvasás Czirják Albert, polgári iskolai tanár által. 6. Felolvasás Dr. Bartók István, polgári iskolai tanár által. 7. Szakelőadás az elemi népiskolában tanítandó gazdasázból és kertészetből Zonda László, az erdélyi gazdasági egylet kertésze által. 8. Indítványok tárgyalása. Kolozsvárt, 1884. február 28-án. Benedek Samu s. k. köri elnök.

— **Meghívás.** A „Szebenmegyei tanító-testület“ f. évi márczius hó 11-én — kedden — a helyi m. kir. állami isk. épületében közgyűlést tart, melyre az egylet t. tagjai s érdeklődő tanfélériak, tanügy barátok tisztelettel meghívotnak. A gyűlés reggeli 9 órakor kezdődik. Tárgysorozat: 1. Elnöki megnyitó beszéd. 2. Az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvének felolvasása. 3. A megerősített alapszabályok bemutatása. 4. A főjegyző jelentése a lefolyt évről. 5. Felolvasást tart Tóth Károly, nagyszombeni áll. isk. t. 6. Gyakorlati tanítást tart Horváth Miklós, nagyszombeni áll. isk. tanító. (Történelem. V. oszt.) 7. A földgömb, tellurium és planetarium gyakorlati ismeretése Zöld József, n.-szombeni állami isk. tanító által. 8. Fölmerülő indítványok. Nagy-Szeben 1884. február hó 18-án. Téglás István elnök. Weinhold Károly főjegyző.

— **Az Eötvös-alap** mintájára a kath. klerus orsz. kath. segélyalapot teremtett 20000 forintnyi adománnyal. A segélyalap szervezetének részleteiről még semmi sem jutott nyilvánosságra. Különös találkozója a körülményeknek, hogy e segélyalap létesülésének hírével egyidejűleg jutott nyilvánosságra az a levél, melyben a közökt. miniszter a primásnak az Eötvös-alapot s a tanítók árva-házát figyelmébe és támogatásába ajánlja.

— **Paedagogiai Encyclopaedia** szerk. Verédy Károly. A vállalatból, melyet már több ízben ajánlottunk a tanítóknak, megjelent a 3. füzet, mely B.-tól (Boross Mihály) E.-ig (egyetem) halad. Minden füzet 3 iv és 30 krba kerül. A mű husz füzetben jelenik meg.

— **Vörösmarty összes műveire** Méhner Vilmos kiadta az előfizetési felhívást, mely kiemeli, hogy Vörösmarty összes műveit- eddigelé még nem bírta a magyar közönség. „Midőn a haza közönségét előfizetésre hívom fel, — mondja Méhner — mentsem fel engem ama körülmény fejtegetésétől: hogy miért nélkülözte oly sokáig Vö-

rösmarty teljes kiadásu összes műveit. Arról azonban biztosítom a közönséget, hogy sem neki, sem a nagy költő örökösének nincs része e mulasztásban.“ Most Vörösmarty Mihály összes művei megjelennek, tehát azok is, melyek az utolsó kiadáskor egy pótkötetben ígértettek, de soha meg nem jelentek, melyek a hallhatlan költő halála után, mint kéziratok, találtattak s eddig kiadva soha és sehol nem voltak. A kiadás rendezését Gyulai Pál vállalta el és ugyan ő fogja az egyes műveket jegyzetekkel kíséni, a mi a kiadás becsét kétségen kívül emeli. Az egész mű nyolcz kötetben jelen meg, és pedig úgy, hogy május havától kezdve minden két hónapban egy kötet. A nyolcz vaskos kötetnek ára: füzve 20 frt, diszkötésben 30 frt. Előfizetési árul 5 forint küldendő be, mely összeg az utolsó két kötet szállításánál vonatik le. — A szállítás kötetenként béamentve utánvétellel fog történni. A mi a kiállítást illeti az a lehető leg-pompásabb lesz, nehéz papíroson, a legszebb betűkkel. A könyvpiazz bolti ára jóval nagyobb leend.

— **A „Magyar Ifjuság“** című, Révay testvérek talpraesett, kiünően szerkesztett ifjusági folyóiratána: 2-ik és 3-ik füzetét vettük. Tartalma kiválóan érdekes. Legelismertebb íróink cikkeiket közli: Mikszáth Kálmán, Csiki Gergely, P. Szathmári Károly és K. Toth Kálmántól. Előfizetési ára negyedévre 1 frt 50 kr. Elő lehet fizetni minden hazai könyvkereskedésben és kiadóhivatalban. Budapest, IV. Váci-utca II. sz. — Megjelenik minden második vasárnap.

— **Az áll. tanítóképzők tanárai** kérelemmel járultak a képviselő ház elé, melyben fizetésöknek a középiskolai tanárokéval egyenlővé tételét kérelmezték. A kérvényi bizottság hosszabb vita után egy határozati javaslatot fogadott el, mely szerint e figyelemre méltó kérvény a netán szükséges intézkedések megtétele végett a vall. és közoktatási miniszternek adatik ki.

— **A „Paedagogiai Szemle“** sajtópere vádlott Rill József szerkesztőre nézve kedvezőtlenül végződött. Az esküdtek ugyanis vétkezésnek mondták s így a törvényszék 200 forint büntetés s 170 frt. perköltésben ítélte el.

— **A gyermek nevelésről**, báró Rosen Katalin német írónő érdekes munkát adott ki, melyben a már serdülő leánykákról a következőket mondja: „Fiatal leányok nevelése sok kívánni valót hagy hátra. Daczára a jó iskolának, daczára a gyakori felolvasásoknak, igazi műveltség nem igen mutatkozik a felsőbb körökben. A felületesség mind nagyobb tért hódít. Csak nézzük meg serdülő leányainkat. Nem furcsa lények-e? Divat-alakok en miniatur. A hosszú, vékony karu, széles dereku, hegyes vállu, fehér fogu, piros arczu, ragyogó szemü, hosszú hajú „backfischek“ mind kihaltak! Hová is lettek e rut leányok félszeg mozdulataikkal, ügyetlen modorokkal, kiket azonban mindenki kedvelt, mert természetesek valának, kik helyettesítik ma őket? Czifra dámászkák, a legújabb divat szerint öltözve. Dereku vékony, hogy araszunkkal átfoghatnók s mellük akkora, hogy minden dajka megirigyelhetné, a benső megfelel a külsőnek. A mostani fiatal leányok mindenbe belekötögnak. Beszélnek színházról, Makart-féle képekről, s mindent teljes arrogantiával elítélnék. Jövőjük nem a boldog családi kör, hanem a pénzes zsák. Szivtelenek szükkeblűek, felületesek, hiuk s durvák, ez jellemvonásuk. Ideje volna, hogy padagogjaink reformálják őket.

TARTALOM. A félelemről. Ujjfalusi. — A földrajz alapfogalmai. *Boga Károly.* — Tárca: Gr. Széchenyi István az 1825-iki országgyűlésen. *Dr. Ferenczi Zoltán.* — Szemle: Anglia és Amerikából. — Irodalom: Földrajz a népiskolák IV. V. és VI-dik oszt. számára. Irta: Barna J. Ismerteti: S. A. — Egyesületi közlemények: Elnöki megnyitó-beszéd. *Boga Károlytól.* Tudósítás a p.-hunyadi tanítói kör f. évi II-ik gyűléséről. *Szentgyörgyi Lajostól.* — Vegyesek. — Melléklet: Paedagogiai Füzetek. I. sz. Rousseau élete és neveléstana. Irta: *Rieger Imre,* ötödik közlemény.